

V súčasnosti sa veľa diskutuje o obsahu a štruktúre filozofie, hoci v predchádzajúcich rokoch sa táto otázka mnohým zdala jasná. Čím viac sa však prekonávajú zjednodušenia z predošlých rokov, tým väčšími sa aj v rôznych špeciálnejších oblastiach vynárajú nejasnosti, nové problémy aj na miestach, ktoré už boli „vyriešené“. Jednou z takýchto oblastí je filozofická problematika práva.

V sovietskej literatúre sa filozofické otázky práva dosiaľ všeobecne uvádzajú pod názvom teória štátu a práva, prípadne všeobecná teória práva, ale vylúčil sa termín právna filozofia alebo filozofia práva, akoby tento termín bol poznačený nemarxistickou ideologickou etiketou. Zrejme istými rozpakmi, vyplývajúcimi z neprekonanosti tohto predsudku, je spôsobené, že František Šamalík v predslove k svojej knihe* píše, že sa v tejto práci sústreďuje prevažne na sociologické traktovanie práva. Na ochrannej obálke sa ešte bližšie hovorí, že táto štúdia je „sociologickou previerkou základných pojmov teórie práva...“ „Je to však makrosociologické spracovanie, ktoré zatiaľ nemá oporu v mikrosociológii.“

Žiaľ, ani pojem sociológia a, prirodzene, ani rozsah makrosociológie a mikrosociológie nie je jasne vyhranený. Lenže v tejto publikácii nejde o nijaký sociologický výskum. Ide prevažne o filozoficko-teoretické úvahy o práve, ktoré by sa dali zväčša bez ťažkostí zaradiť do oblasti filozofie práva. Vyplýva to už aj len z nadpisov väčšiny kapitol: I. Genéza práva; II. Objektívizácia pravidiel správania; III. Vôľový charakter práva; IV. Formy práva; V. Štát a právo; VI. Dualita práva; VII. Spoločenské a právne vzťahy; VIII. Aplikácia práva; IX. Právo, morálka a politika.

Podľa obsahu teda nemožno súhlasiť s názorom, že ide o sociologické traktovanie práva, ledaže by sme slovu „so-

ciológia“ pripisovali iný ako bežný, konvenčný zmysel, aby sme tým vyjadrovali vedeckejší prístup, než bývalo zvykom v rámci doterajšej marxistickej teórie štátu a práva.

Hodnota knihy však nezávisí od toho, za čo ju slovami označujú, ale od obsahu. Z tohto hľadiska možno túto knihu hodnotiť kladne. Za hlavnú úlohu si autor kladie bojovať proti hypertrofii pozitivizmu, pozitivistickej jednostrannosti v postoji k socialistickému právu, za najvýznamnejšieho predstaviteľa ktorej autor považuje A. J. Vyšinského (6). Je azda nepresným vyjadrením, ak autor hovorí o nevyhnutnosti kritiky „niektorých záverov a metodologických princípov marxistickej teórie práva (podčiarkol F. Ch.), ktorá je podľa nášho názoru príliš pozitivisticky jednostranná“. Autor sa azda len nechce cítiť ako nemarxistický kritik marxistických, a teda práve preto nesprávnych názorov? Jeho kritiku pozitivistickej jednostrannosti v teórii práva možno iste chápať ako marxistickú kritiku názorov, ktoré ako chybné nemožno považovať za marxistické v pravom zmysle slova.

Že ide o prácu marxistickú, možno už len formálne vyvodzovať z toho, že v knihe je ako vedecký redaktor uvedený doc. dr. Jiří Boguszak, CSc., ako recenzent doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc. a z autorovho predslovu možno vyčítať, že rukopis posudzoval aj akademik prof. dr. Viktor Knapp, DrSc. Všetci sú známi ako nesporné marxistickí vedeckí pracovníci.

Je zaujímavé, že sa autor obracia na teórie Stučku a Pašukanisa, významných sovietskych teoretikov (či filozofov) práva dvadsiatych a tridsiatych rokov, ktorých Vyšinskij zatrátil a vyvrátil nie argumentmi, ale autoritatívne. Aj ich teórie, pravda,

* František Šamalík, *Právo a spoločnosť*, vydala Academia, Nakladatelství Československá akademie věd, Praha 1965, strán 370, cena viaz. 30,50 Kčs.

hodnotí autor kriticky, i keď ich považuje za užitočnejšie — aspoň vo svojej dobe — než tie, ktoré presadzoval Vyšinskij (318 n.).

Šamalík sa na začiatku predovšetkým sústreďuje na vysvetlenie vzniku a podstaty práva, čo je rozhodne filozofickým problémom a prístupom. V duchu historického materializmu ho odvodzuje z ekonomického vývoja spoločnosti na ranom stupni vývoja, pri prechode od netriednej spoločnosti v triednu. Zámerom autora je dokázať, že právo sa osamostatňuje (odcudzuje) ako výraz sociálnych vzťahov, pričom je však — a na tom je hlavný dôraz — *objektívizáciou* týchto vzťahov. „Moment odcudzenia — píše autor — sa prejavuje v tom, že určité spoločenské vzťahy sa nemôžu realizovať inak než v právnej forme — ako právne vzťahy.“ (28) Vzťahy, ktoré sa realizujú v právnej forme, sú však iba zdanlivo výrazom subjektívnej vôle vládnucej triedy, hoci aj vôle určovanej jej triednymi záujmami. To, že právo je objektívizáciou spoločenských vzťahov, nie je zvýraznené v dodnes bežnej definícii práva ako súhrne pravidiel správania, vyjadrujúcich vôľu vládnucej triedy... Takúto definíciu práva podal Vyšinskij roku 1938. František Šamalík nepodáva novú definíciu práva. Už v predslove píše, že nepoužíva „definície práva a právnych pojmov...: podstata práva, jeho spoločenské funkcie tým vyplynú z celej práce plastickejšie a celistvejšie, s väčším bohatstvom určené...“ Že by veda v záujme väčšej plastičnosti a celistvosti pojmov všeobecne upustila od definícií?

Chybu Vyšinského definície práva vidí autor správne v subjektivistickom ponímaní vôle vládnucej triedy, v ktorom chýba poukaz na jej sociálno-ekonomickú podmienenosť (44), objektívny prvok práva je prehlúsený subjektívnym (45).

Z uvedeného poznatku postupuje autor dôsledne k ďalšiemu, už naozaj potrebnému poznatku: ide o kritiku dogmaticky zjednodušeného ponímania triednosti práva.

Stručne povedané: je nesprávne tvrdiť, že právne názory a inštitúcie vytvára iba jedna, vládnuca trieda, že sa tvoria v záujme len tej jedinej triedy a slúžia len záujmom tejto triedy na úkor iných. Naopak, na utváraní právnych názorov a inštitúcií pôsobí *celá* spoločnosť, v učitých reláciách musia uspokojovať *všetky* triedy, i keď napokon je vždy kompromisom a integračnou úlohou (55 n.). „Vládnuca trieda nerobí len to, čo chce, ale — rozpačito a nedôsledne — i to, k čomu je nútená reálnymi sociálnymi vzťahmi...“ Prítom však „s objektívnou nevyhnutnosťou prevažuje vôľa tej strany, ktorá má v rukách rozhodujúce mocenské prostriedky...“

Okrem týchto základných právnofilozofických otázok rieši autor ďalšie, z ktorých niektoré majú azda skôr už povahu právnoteoretickú (napr. problémy aplikácie práva). Aj v tom je smelo kritický. Zvlášť treba vyzdvihnúť bohaté odkazy na veľké množstvo diel zo svetovej právnofilozofickej a právnoteoretickej literatúry, svedomito citovanej. Užitočný je aj pomerne rozsiahly menný register. Je rozhodne dobrým príznakom, že sa už zjavujú takto marxisticky polemické publikácie aj v tejto oblasti.

Pravda, nie so všetkými autorovými názormi možno jednoducho súhlasiť. Tak by som napríklad nesúhlasil s riešením otázky slobody, kde autor síce má dobrý úmysel rozlišovať rôznosť obsahu pojmu sloboda v oblasti politicko-právnej a filozofickej, ale napokon tie oblasti predsa len zmiešal (91 n.).

Je príznačné, že kniha vyšla až ku koncu roku 1965, hoci rukopis, ako autor píše v predslove, bol dokončený začiatkom mája 1963! Musí vydávanie kníh trvať tak dlho? No tým viac treba oceniť aktuálnosť knihy, novosť autorových pohľadov a konštruktívnosť jeho kritiky.

Bolo by žiadúce, aby sa v širšom meradle pohlol marxistický front na úseku filozofie práva.

František Chorvát